

Η διαδικασία της Απελευθέρωσης, το πολιτικό προοίμιο του Δεκέμβρη Προκόπης Παπαστράτης

Δεν είναι υπερβολή να υποστηρίξουμε ότι η ημέρα της Απελευθέρωσης απασχολεί όλους από την πρώτη ημέρα της Κατοχής.

Με την άφιξη της Κυβέρνησης Τσουδερού και του Γεώργιου στη Μέση Ανατολή ολοκληρώνεται η συγκέντρωση των εξόριστων κυβερνήσεων σε συμμαχικό έδαφος για να συνεχίσουν τον πόλεμο με τις ένοπλες δυνάμεις τους, τις οποίες ανασυγκροτούν.

Αυτό το αγγλικό σχέδιο αποβλέπει σε πρώτο επίπεδο, να δοθεί έμφαση στο γεγονός ότι η πολεμική προσπάθεια συνεχίζεται, και ότι η Αγγλία δεν μάχεται μόνη. Εκτός από τους υπόδουλους λαούς της Ευρώπης, βασικός αποδέκτης αυτού του μηνύματος, είναι ο αμερικανικός λαός, που θα παρακολουθεί ουδέτερος τον πόλεμο μέχρι το Δεκέμβριο 1941.

Σε δεύτερο επίπεδο, αυτός ο ουσιαστικός βρετανικός έλεγχος προφυλάσσει το καθεστώς αστικής δημοκρατίας που εκπροσωπούν αυτές οι κυβερνήσεις από τη συνεργασία με τον εχθρό, με στόχο να το επαναφέρουν όχι μόνο αλώβητο, αλλά και τιμημένο επειδή συνέχισε τον πόλεμο, στην εξουσία μετά την απελευθέρωση.

Σε τρίτο επίπεδο, εξ ίσου σημαντικό, οι κυβερνήσεις εξορίας συμβάλλουν καθοριστικά στην πολεμική προσπάθεια με τους πλουτοπαραγωγικούς πόρους των αποικιών τους όπως είναι το καουτσούκ του Βελγικού Κογκό ή τους εμπορικούς στόλους τους, όπως συμβαίνει στην περίπτωση της Ελλάδας, όπου οι θυσίες των Ελλήνων ναυτεργατών δεν είναι γνωστές και αποτιμημένες όπως τους αξίζει.

Είναι προφανές ότι όσο περισσότερο άσπιλες παραμένουν αυτές οι κυβερνήσεις από το φαινόμενο της συνεργασίας τόσο περισσότερο θα πρέπει να είναι αποδέκτες από το λαό τους, όταν θα έρθει η ώρα της Απελευθέρωσης, ενώ κινδυνεύουν να υποκύψουν στη γοητεία της αγγλικής επιρροής στη διάρκεια της αναγκαστικής υπερορίας τους.

Στις «ιδανικές» για τους Άγγλους συνθήκες που επικρατούν στην κατεχόμενη Ευρώπη, πριν από την ανάπτυξη της μαζικής και πολιτικοποιημένης

αντίστασης, και πριν από την ανατροπή που φέρνουν οι νίκες του σοβιετικού στρατού στο ανατολικό μέτωπο, ομάδες σοφών στην Αγγλία έχουν επιφορτιστεί να επανασχεδιάσουν, και στελέχη της αγγλικής κυβέρνησης να επιβάλλουν, νέα σύνορα που να ικανοποιούν τα μακροχρόνια συμφέροντα της, στην Ευρώπη.

Σ' αυτούς τους μακρόπνοους σχεδιασμούς, δεν λαμβάνονται υπ' όψη ούτε οι ίδιοι οι λαοί, ούτε οι κυβερνήσεις ακόμα και στην υποτυπώδη μορφή που λειτουργούν ως εξόριστες. Το γεγονός αυτό υπογραμμίζει ότι παρά τις εμπνευσμένες διακηρύξεις, όπως η Χάρτα του Ατλαντικού, όλα σχεδιάζονται να αλλάξουν ώστε να μην αλλάξει τίποτα.

Η μορφή που θα πάρουν τα κράτη της απελευθερωμένης Ευρώπης και συγκεκριμένα στη Κεντρική και Νοτιο-ανατολική Ευρώπη όπου συμπεριλαμβάνεται και η Τουρκία, απασχολεί τη βρετανική κυβέρνηση τουλάχιστον από το φθινόπωρο του 1941.

Η λύση της ομοσπονδιοποίησης αυτών των κρατών προβλέπεται να λειτουργήσει ως φραγμός σε τυχόν μελλοντική γερμανική αλλά και ρωσική επιθετικότητα. Τα δύο ζεύγη κρατών που επιλέγονται να συγκροτήσουν δύο τέτοιες ομοσπονδίες είναι η Ελλάδα με τη Γιουγκοσλαβία και η Πολωνία με τη Τσεχοσλοβακία. Παρά το γεγονός ότι το Foreign Office αναγνωρίζει τις δυσκολίες αυτού του πειράματος, όπως το ονομάζει, επιμένει στην υπογραφή των αντίστοιχων συμφωνιών, οι οποίες θα αρχίσουν να ισχύουν από τις αρχές του 1942 για να περιπέσουν γρήγορα σε αχρηστία.

Το Foreign Office θα παροτρύνει τουλάχιστον μέχρι το φθινόπωρο του 1942 τα μικρά κράτη να συνάψουν τέτοιες συμφωνίες, παρά την αδράνεια των ίδιων των εξόριστων κυβερνήσεων. Η αγγλική κυβέρνηση δεν παραβλέπει την αντίδραση της Ρωσίας, όπως την ονομάζει, σ' αυτήν την επέμβαση της η οποία όμως την περίοδο αυτή αντιμετωπίζει την προέλαση του γερμανικού στρατού.

Αυτή η προσπάθεια καθορισμού εκ των άνω, της μορφής των μεταπολεμικών κρατών εγκαταλείπεται όταν η αγγλική κυβέρνηση διαπιστώνει ότι στην κατεχόμενη Ευρώπη αναδύονται και εδραιώνονται νέες πολιτικές δυνάμεις, με συγκεκριμένη πολιτική τοποθέτηση και αντιστασιακή δραστηριότητα, όπου η παρουσία των κομμουνιστών είναι καθοριστική.

Η εξέλιξη αυτή προσθέτει νέα διάσταση στην βρετανική αντίληψη περί σοβιετικής επιρροής.

Στον κίνδυνο εδαφικών ανακατατάξεων στη μεταπολεμική Ευρώπη που καλείται να διαχειριστεί η παραδοσιακή διπλωματία, έρχεται να προστεθεί ένας νέος και ουσιαστικότερος κίνδυνος. Αν η επικράτηση της επανάστασης πνίγηκε στο αίμα στις αρχές της δεκαετίας του 1920 στην Ευρώπη, είκοσι χρόνια περίπου μετά, και μέσα σε συνθήκες ενός νέου παγκοσμίου πολέμου, ο κίνδυνος της κατάργησης του αστικού καθεστώτος και ανάληψης της εξουσίας, επανέρχεται πιο διαβρωτικός, επειδή έρχεται μαζί με την απελευθέρωση από τον φασισμό.

Τα κυνηγημένα και διαλυμένα κομμουνιστικά κόμματα του μεσοπολέμου προβάλλουν, ξανά και ταχύτατα, ως καταλυτικοί πολιτικοί παράγοντες με ιδιαίτερα δελεαστικό πρόγραμμα: συγκρότηση λαϊκών μετώπων ενάντια στον κατακτητή.

Αυτές οι εξελίξεις και οι κίνδυνοι, που ενέχουν για τα αγγλικά συμφέροντα, είναι προφανές ότι δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν εκ του μακρόθεν και με διαμεσολαβητή από τις κυβερνήσεις εξορίας. Το σοβαρό πρόβλημα αντιπροσώπευσης που αντιμετωπίζουν αυτές οι κυβερνήσεις εξορίας, προβληματίζει τους Άγγλους από τη στιγμή που τις συγκεντρώνουν υπό τον έλεγχο τους.

Αυτό που ουσιαστικά επιχειρείται είναι να επιστρέψουν, αλλά στην πραγματικότητα να επιβληθούν στις χώρες τους, αρχής γενομένης από τα τέλη του καλοκαιριού του 1944, συγκεκριμένα πολιτικά σχήματα.

Στη διάρκεια των τριών χρόνων κατοχής, αυτά τα πολιτικά σχήματα δηλαδή οι κυβερνήσεις εξορίας και οι φύλακες-άγγελοι τους οι Άγγλοι είναι ανήσυχoi θεατές της αναπόφευκτης ριζοσπαστικοποίησης των κοινωνιών στην Ευρώπη στην οποία δεν μπορούν να επέμβουν και να επηρεάσουν. Στο πλαίσιο αυτό, η διαδικασία της συγκεκριμένης Απελευθέρωσης που προωθούν αυτοί οι ίδιοι, είναι αναμενόμενο να προκαλέσει αντιδράσεις αλλά και συγκρούσεις, επειδή οι εξελίξεις αυτά τα χρόνια της Κατοχής στην Ευρώπη ξεπερνούν τόσο τις δυνατότητες τους όσο, και κυρίως, τους πολιτικούς σχεδιασμούς τους.

Από την πλευρά τους, η κυρίαρχη διάσταση της Απελευθέρωσης αφορά στην επιτυχημένη αντιμετώπιση αυτής της ριζοσπαστικοποίησης, που παίρνει τη μορφή παλλαϊκής ένοπλης Αντίστασης αλλά και κοινωνικών διεκδικήσεων, λαϊκής δικαιοσύνης και αυτοδιοίκησης, όπως αυτές διατυπώνονται και διοργανώνονται στην Ελλάδα από το ΕΑΜ και την ΠΕΕΑ. Πρόκειται για μία πραγματικότητα που αναπτύσσεται πολύ πέραν των βρετανικών σχεδιασμών και πολιτικών σκοπιμοτήτων.

Η αντιμετώπιση αυτής της κατάστασης και συνακόλουθα το μέγεθος της εμπλοκής της Αγγλίας εξαρτάται από την προτεραιότητα που δίνει σε κάθε περίπτωση και από τις δυνατότητες που έχει να εφαρμόσει την πολιτική της.

Η Ελλάδα έχει την τύχη να συνεχίζει να συγκεντρώνει το ενδιαφέρον της Αγγλίας για μία σειρά από λόγους που αφορούν στα πολιτικά και στρατηγικά της συμφέροντα στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο.

Το όχημα της επανόδου των Άγγλων στην Ελλάδα θα είναι η Κυβέρνηση Εξορίας που θα μεταλλαχθεί σε Κυβέρνηση Εθνικής Ενότητας και επομένως πλέον αποδεκτή. Αυτή την Κυβέρνηση θα αναλάβουν να επαναφέρουν οι Άγγλοι στην Απελευθερωμένη Ελλάδα με ασφαλή συνοδεία ως κατ'έξοχην προστάτη του αστικού καθεστώτος.

Η επιστροφή της Κυβέρνησης στην απελευθερωμένη Ελλάδα με τον ισχυρό συμβολισμό που εκπέμπει η άφιξη και είσοδος στην Αθήνα είναι αποτέλεσμα μίας μακράς διαδικασίας που εξελίσσεται περνώντας από διάφορα διαδοχικά στάδια.

Από την αγγλική πλευρά, η προετοιμασία της επιστροφής ως επιστέγασμα των αγγλικών θυσιών και δικαίωση της αγγλικής πολιτικής για την Ελλάδα τους απασχολεί από την αρχή της Κατοχής και αρχίζει να σχεδιάζεται από την άνοιξη του 1943 όταν ο Churchill ζητά να ανοίξει στρατιωτικό μέτωπο στα Βαλκάνια, ένα απωθημένο που τον στοιχειώνει από την αποτυχία αντίστοιχου σχεδίου του στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Από την ελληνική πλευρά στο παραδοσιακό δίπολο: ελληνικός λαός και αστοί πολιτικοί, που μέχρι τότε τον εκπροσωπούν, έρχεται να προστεθεί ένας τρίτος παράγοντας το ΕΑΜ. Η προσοχή συγκεντρώνεται σ' αυτό επειδή το μέγεθος και η επιρροή του το επιβάλλει στους Άγγλους και τους αστούς πολιτικούς, στη διάρκεια της Κατοχής, αρχικά ως αντίπαλο και στη συνέχεια

κατ'ανάγκη ως συνομιλητή-συνεργάτη. Όπως γνωρίζουμε, τις προσδοκίες ενός λαού δεν θα τις βρούμε καταγραμμένες σε αρχεία ή σε άλλες γραπτές πηγές. Στην περίπτωση όμως της Κατοχής οι μαζικές δυναμικές κινητοποιήσεις και η ευρύτερη ενεργή συμμετοχή του λαού στο κίνημα της αντίστασης δίνουν σε όλους τους ιδιοτελώς αγωνισθέντες για το πολιτικό τους μέλλον, μία σαφή εικόνα των διεκδικήσεων και κυρίως των δυνατοτήτων αυτού του λαού σε μία απελευθερωμένη Ελλάδα. Αντίθετα η στάση των αστών πολιτικών αποτυπώνεται, αν δεν στιγματίζεται, από τις πράξεις και τις παραλήψεις τους την ίδια περίοδο.

Το γεγονός ότι το ΕΑΜ διεκδικεί την εκπροσώπηση αυτού του λαού το κάνει ακόμα περισσότερο επίφοβο επειδή οι οξυδερκέστεροι των αντιπάλων του παραδέχονται, όχι όμως δημοσίως, ότι αυτό σε μεγάλο βαθμό αληθεύει.¹

Για τους Άγγλους είναι σαφές ότι με την επικράτηση του ΕΑΜ διακυβεύεται η συνέχεια του αστικού καθεστώτος, ιδανικού θερμοκηπίου για την ανάπτυξη των συμφερόντων τους στη χώρα.

Από τη δική της οπτική γωνία, η αστική πολιτική ηγεσία έχει διαπιστώσει αυτόν τον κίνδυνο πολύ νωρίτερα. Ουσιαστικά όπως άλλωστε είναι και αυτονόητο, το θέμα της νομής της εξουσίας στην απελευθερωμένη Ελλάδα μπαίνει από την αρχή της Κατοχής και διατυπώνεται με διαφορετικές μορφές. Τον Ιούνιο του 1941 οξυδερκής παρατηρητής στην κατεχόμενη Αθήνα αποτυπώνει την ικανοποίηση του για την εμπλοκή της Γερμανίας στο δύσκολο αγώνα κατά της Σοβιετικής Ένωσης αλλά και την ανησυχία του να μη προχωρήσει η τελευταία προς τα Βαλκάνια γιατί «θα κλονιστεί η θέση του Ελληνισμού»².

Στις αρχές Ιουλίου 1941, στον αδικαιολόγητα παρατεταμένο αφρικάνο περίπλου της κυβέρνησης καθ'οδόν προς το Λονδίνο ο Τσουδερός υποβάλλει υπόμνημα στον συνταξιδιώτη του Γεώργιο. Σ' αυτό υπογραμμίζει την

¹ Από την πληθώρα παρόμοιων διαπιστώσεων επισημαίνονται ενδεικτικά οι παρακάτω.

Ο Α.Εden σχολιάζει ότι το Foreign Office «ανησύχησε αλλά δεν εξεπλάγη» όταν διαπίστωσε ότι οι εξεγεμεμένοι τον Απρίλιο του 1944 στη Μέση Ανατολή ήταν περισσότεροι από τους μισούς άνδρες των ελληνικών στρατιωτικών μονάδων, F.O.371/43702 R7247. Σχόλιο Eden 6 Μαΐου 1944. Σταθερή στροφή προς τα αριστερά διαπιστώνει στις αρχές Απριλίου 1944, ο Αμερικανός πρεσβευτής στην εξόριστη ελληνική κυβέρνηση. J.Iatrides (ed) *Ambassador McVeagh Reports: 1933-1947*. Princeton University Press, 1980, σ.484.

Ο C.Woodhouse, *Το Μήλο της Έριδος*. Εξάντας, Αθήνα, 1979, σ.224

² Χρηστίδης Χ. *Χρόνια Κατοχής 1941-1944. Μαρτυρίες Ημερολογίου*. Αθήνα 1971. σ.80

πολιτική διάσταση του σχεδίου επιστροφής στην Ελλάδα και προτείνει συγκεκριμένα μέτρα μεταξύ των οποίων και τη συγκρότηση κατάλληλου στρατού που θα πλαισιώσει την κυβέρνηση και το βασιλιά στην απελευθερωμένη Ελλάδα. Όπως τονίζει χαρακτηριστικά θα μπορούσαμε να χρησιμοποιήσουμε αυτό τον στρατό «και εν τη αλλοδαπή διά πολεμικές επιχειρήσεις, καίτοι... έχομεν κάμει το καθήκον μας κατά τρόπον που δεν θα υπολειφθώμεν κανενός, όσον και αν αδρανήσωμεν πολεμικώς από εδώ και έπειτα.»³. Τις απόψεις του αυτές ο Τσουδερός θα υποβάλλει στους Άγγλους συνομιλητές του. Κεντρικό σημείο τους είναι η επιστροφή του Γεώργιου σε μία κατάλληλα χειραγωγημένη χώρα, έστω και με την πειθώ που μπορούν να επιβάλλουν οι βρετανικές ξιφολόγχες.

Στα μέσα Σεπτεμβρίου 1941 πριν ιδρυθεί το ΕΑΜ, ο Στυλιανός Γονατάς, ακραιφνής δημοκράτης αυτός, ως αρχηγός μαζί με τον Νικόλαο Πλαστήρα της Επανάστασης του 1922 που κατέλυσε τη μοναρχία, δεν διστάζει να απειλήσει τους εκπροσώπους του ΚΚΕ, Θανάση Χατζή και Γιώργο Βιδάλη, ότι η ίδρυση εθνικο-απελευθερωτικής οργάνωσης με στόχο την ένοπλη πάλη είναι «καθαρή τρέλλα» και θα καλέσει «πατριώτες» αξιωματικούς να οργανώσουν στρατιωτικά τμήματα, έστω υπό τον πρωθυπουργό Τσολάκογλου για να συντρίψουν την «ανταρσία» στη γέννηση της. Οι συνταγματάρχες Χ.Παπαθανασόπουλος και Α.Παπαγεωργίου, παρόντες στη συνάντηση, οι οποίοι θα διαπρέψουν δύο χρόνια αργότερα ως διοικητές Ταγμάτων Ασφαλείας, συμφωνούν με τον Γονατά έστω και αν πρόκειται να χυθεί αδελφικό αίμα, όπως τονίζουν.⁴

Διαπιστώνεται δηλαδή ότι πριν ακόμα ιδρυθεί το ΕΑΜ στις 27 Σεπτεμβρίου 1941 έχει ήδη διαμορφωθεί ένα πλέγμα προτάσεων που περιλαμβάνει :

- Τη συγκρότηση ενός στρατού κατάλληλου να επαναφέρει το Γεώργιο στην Ελλάδα
- Τη χρησιμοποίηση βρετανικού στρατού για αυτό το σκοπό
- Τη συγκρότηση ενόπλων τμημάτων στη κατεχόμενη Ελλάδα για να συντρίψει την «ανταρσία» δηλαδή την μαζική, οργανωμένη, ένοπλη και αριστερή αντίσταση.

³ Βενέζης Η., *Εμμανουήλ Τσουδερός*. Αθήνα 1966 σ.247

⁴ Χατζής Θ., *Η Νικηφόρα Επανάσταση που χάθηκε (1941-1945)*. Τόμος 1^{ος}. Παπαζήσης, Αθήνα 1987, σ.110-111

Ο φόβος του Γονατά και των όμοιων του πηγάζει από αυτούς τους τέσσερεις επιθετικούς προσδιορισμούς που για τους αστούς πολιτικούς προσδιορίζουν τόσο το χαρακτήρα όσο και την στρατηγική του ΕΑΜ.

Στόχος αυτών των παράλληλα, αλλά ανεξάρτητα, διατυπωμένων προτάσεων είναι ένα ελεγχόμενο αστικό κοινοβουλευτικό καθεστώς, συντεχνιακής μορφής. Ο Τσουδερός αναφέρεται ρητά στην απαραίτητη προεργασία «δια το νέον πολίτευμα της χώρας, δια την οργάνωσιν των επαγγελματικών τάξεων» ώστε η χώρα να μη διακυβερνηθεί από τας ιδιοτροπίας των πεζοδρομίων ή τας φιλοδοξίας των νευρασθενικών οργανώσεων οιασδήποτε τάξεως»⁵. Ο Τσουδερός δεν πρωτοτυπεί επί τους θέματος. Επανέρχεται στην εκτενή συζήτηση στις αρχές της δεκαετίας του 1930 περί συντεχνιακού κράτους ως απάντηση στον κομμουνιστικό κίνδυνο σε συνέχεια της ψήφισης με συντριπτική πλειοψηφία από το κοινοβούλιο το 1929 του Ιδιώνυμου, από τα αστικά κόμματα με ελάχιστες επώνυμες εξαιρέσεις.

Στην αρχή της Κατοχής η θέση των αστικών κομμάτων στο θέμα αυτό δεν έχει διαφοροποιηθεί από το Μάιο 1937. Τότε είχαν προτείνει στον Γεώργιο να αντικαταστήσει τη δικτατορία του Μεταξά με μία οικουμενική δημοκρατική κυβέρνηση με συνταγματικά όμως περιορισμένο κοινοβούλιο, με απαγορευμένους το ΚΚΕ και τις απεργίες και με υποχρεωτική διαιτησία στις εργασιακές σχέσεις.⁶

Ως προς το κρίσιμο ζήτημα της πορείας προς την Απελευθέρωση οι επίδοξοι πρωταγωνιστές της, οι Άγγλοι και οι αστοί πολιτικοί, έχουν διαφορετική αντίληψη και εικόνα για την εξέλιξη αυτής της διαδικασίας. Οι αστοί πολιτικοί, της κυβέρνησης εξορίας συμπεριλαμβανομένης, συνεχίζουν να επιδίδονται στην προσφιλή τακτική της πολιτικής ομφαλοσκόπησης αναμένοντας τη λύση από τους Άγγλους, τους οποίους και κατηγορούν για ενίσχυση της Αντίστασης.

Οι Άγγλοι, από την πλευρά τους, διαπιστώνουν ότι πέραν της στρατιωτικής προετοιμασίας απαιτούνται και πολιτικές διεργασίες πολύ πέραν αυτών που

⁵ Βενέζης, σ.249-248

⁶ Μαυρογορδάτος Γ.Θ., Χατζηιωσήφ Χρ. (επιμ) *Βενιζελισμός και Αστικός Εκσυγχρονισμός*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 1988
 Δαφνής *Η Ελλάδα μεταξύ δύο πολέμων Β'* τόμος, Αθήνα Ίκαρος 1955 σ.441-442

προέβλεπαν το καλοκαίρι του 1941 όταν είχαν να καθοδηγήσουν άλλη μία κυβέρνηση εξορίας και τον δύστροπο μονάρχη της.

Στο πλαίσιο αυτό, μπροστά στην αδυναμία τους να αντιμετωπίσουν δυναμικά το ΕΑΜ/ΕΛΑΣ αποφασίζουν να συμβιβαστούν με τις περιορισμένες επιλογές που έχουν και να στραφούν στα αστικά κόμματα προτείνοντας τους συνεργασία ενάντια στο ΕΑΜ με τη συγκρότηση Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας.

Στην πράξη, με αυτή την πρόταση τους οι Άγγλοι προάγουν την αστική πολιτική ηγεσία από μέρος του ελληνικού πολιτικού προβλήματος, όπως πολύ καλά γνωρίζουν σε μέσο επίλυσης του.

Το γεγονός, ότι με αυτή την ενέργεια τους συμβάλλουν στη διαιώνιση αυτής της παθογένειας, μάλλον δεν πρέπει να μας εκπλήσσει γιατί και η επέμβαση του ξένου παράγοντα (στην περίπτωση μας των Άγγλων) είναι φυσικά και αυτή *χρόνιο μέρος* του ελληνικού πολιτικού προβλήματος, όπως ένα μεγάλο τμήμα του ελληνικού λαού τουλάχιστον γνωρίζει και υφίσταται τις συνέπειες. Η ηγεσία όμως του ΕΑΜ και του ΚΚΕ εφαρμόζει την πολιτική συνεργασίας των λαϊκών μετώπων και στο πλαίσιο αυτό η αντιμετώπιση του ξένου παράγοντα περιορίζεται στα πλαίσια της πολιτικής αντιπαράθεσης.⁷

Από την άνοιξη του 1944 έχουμε μία σειρά από κρίσιμες αποφάσεις του ΕΑΜ και του ΚΚΕ που υπογραμμίζουν αυτή την πολιτική συνεργασίας: τη συμμετοχή στο συνέδριο του Λιβάνου και τελικά την αποδοχή του εθνικού συμβολαίου, την αποδοχή τελικά του Παπανδρέου ως πρωθυπουργού της Κυβέρνησης Εθνικής Ενότητας, την υπογραφή της συμφωνίας της Καζέρτας. Αυτές τις αποφάσεις η αντίπαλη πλευρά, οι Άγγλοι και οι αστοί πολιτικοί τις αντιμετωπίζουν ως σημεία υποχωρητικότητας και όχι συνεργασίας. Παράλληλα οι πολιτικοί και στρατιωτικοί σχεδιασμοί των Άγγλων, μετά από

---

⁷ Ο κίνδυνος για τα αγγλικά σχέδια από ενδεχόμενη επικράτηση του ΕΑΜ υπογραμμίζεται και από τη δυναμική απειλή του ΕΛΑΣ στα τέλη Ιανουαρίου 1944 μετά την «κάπως προκλητική», όπως τη χαρακτήρισε το Foreign Office, επίθεση στον Ζέρβα. Η κατόπιν συνεννόηση με τον Ζέρβα επίθεση των Γερμανών ανέκοψε την προέλαση του ΕΛΑΣ. Το ΕΑΜ στις διαπραγματεύσεις που ακολούθησαν στο Μυρόφυλλο αντιμετώπισε το κοινό μέτωπο Άγγλων, Κυβέρνησης Εξορίας, ΕΔΕΣ και ΕΚΚΑ και αποδέχθηκε τη συμβιβαστική συμφωνία που προετοίμασε ο Αρχηγός της Συμμαχικής Στρατιωτικής Αποστολής συνταγματάρχης C.M.Woodhouse.

H.Fleischer «Επαφές μεταξύ των γερμανικών αρχών κατοχής και των κυριότερων οργανώσεων της ελληνικής αντίστασης. Ελιγμός ή συνεργασία» στο Ι.Ιατρίδης (επιμ) *Η Ελλάδα στη Δεκαετία 1940-1950. Ένα έθνος σε κρίση*, Θεμέλιο, Αθήνα 1984 σ.99-101

σειρά προβληματισμών, αρχίζουν να παίρνουν συγκεκριμένη μορφή από το Σεπτέμβριο του 1943.

Η προετοιμασία επιστροφής του προπολεμικού κοινωνικού καθεστώτος στην απελευθερωμένη Ελλάδα έχει δύο σκέλη. Στο εσωτερικό της χώρας, η σύγκρουση του ΕΑΜ/ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ χρησιμοποιείται από τους Άγγλους για να διακοπεί η στρατιωτική βοήθεια στον ΕΛΑΣ, με μικρές εξαιρέσεις, ενώ αυξάνεται ραγδαία προς τον ΕΔΕΣ μέχρι την απελευθέρωση.

Η εκτός Ελλάδας προετοιμασία περιλαμβάνει και αποστολή βρετανικής δύναμης στην Ελλάδα. Για να δώσουν την έγκριση τους οι Αρχηγοί των Βρετανικών Ενόπλων Δυνάμεων υπογραμμίζεται η πολιτική διάσταση του εγχειρήματος και η ανάγκη παρέμβασης μικρής δύναμης για να αποτρέψει εμφύλιο πόλεμο.

Πέντε χιλιάδες ελαφρά οπλισμένοι άνδρες αρκούν για να υποστηρίξουν την εγκατάσταση της ελληνικής κυβέρνησης στην Αθήνα, σύμφωνα με την παρέμβαση του Churchill στο θέμα. Στο πολιτικό τους οπλοστάσιο συμπεριελάμβαναν οι Άγγλοι και τη διανομή βοήθειας και τροφίμων την οποία θα αναλάβουν τα βρετανικά τμήματα που θα σταλούν στην Ελλάδα. Είναι σαφές ότι αυτή η απόφαση υπογραμμίζει τη βρετανική ανησυχία για την υποδοχή του στρατού τους από τον ελληνικό λαό. Αυτή η ανησυχία τους οδηγεί στην απόφαση να την εφαρμόσουν σ' ευρύτερη κλίμακα. Με την ανάληψη της επισιτιστικής βοήθειας προς την Ελλάδα τους πρώτους μήνες μετά την απελευθέρωση, οι Άγγλοι ευελπιστούν σε πολιτική νηνεμία ή έστω ανοχή την κρίσιμη περίοδο της απελευθέρωσης. Ο Churchill μάλιστα υποστηρίζει στους δύσπιστους στρατηγούς του, ότι γι' αυτόν ακριβώς το λόγο η βρετανική παρουσία στην Ελλάδα θα αντιμετωπιστεί με μεγάλο σεβασμό.

Η επιμονή των Άγγλων στρατηγών ότι για μία τέτοια επιχείρηση απαιτούνται 80.000 άνδρες οδηγεί το θέμα στο Πολεμικό Υπουργικό Συμβούλιο στις αρχές Αυγούστου 1944. Εκεί ο Eden τονίζει τη σημασία της διατήρησης της πολιτικής επιρροής στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, και τη στρατηγική θέση της Βρετανίας στην Ανατολική Μεσόγειο μετά τον πόλεμο. Επισημαίνει ότι αν δεν σταλούν βρετανικές δυνάμεις στην Ελλάδα υπάρχει κίνδυνος να ανεβεί

στην εξουσία μία κυβέρνηση που θα φέρει την χώρα κάτω από σοβιετική κυριαρχία, όταν θα έχουν αποχωρήσει οι Γερμανοί.

Η απόφαση αποστολής βρετανικής δύναμης εγκρίθηκε στις 9 Αυγούστου. Η Αμερικανική κυβέρνηση ενημερώθηκε στις 17 Αυγούστου και η Σοβιετική με ακόμα μεγαλύτερη καθυστέρηση στις 21 Σεπτεμβρίου 1944. Καμία δεν έφερε αντίρρηση.

Η Ελληνική Κυβέρνηση πληροφορήθηκε ότι επιστρέφει στην Ελλάδα, μία μέρα πριν αποβιβαστεί στο πλοίο που την έφερε πίσω. Στόχος ήταν, αυτό που ονόμασαν απελευθέρωση της Ελλάδας να θεωρηθεί αγγλική υπόθεση. Ήξεραν πολύ καλά ότι ήταν υπόθεση του ελληνικού λαού και αυτό ήταν που ήθελαν να αποτρέψουν.